

Պահքը եթէ կրօնաբարոյական պարտողրանք մը, արարմունք մըն է իր արտաքին ձեւին մէջ, խորքով անիկա պատրաստութիւնն է Աստուծոյ՝ և ստով միայն կը դառնայ կրօնական միջոց, հոգեկան փրկութեան առիթ: Այսօր պահքը չի պահուիր իր վայել և ամբողջական լընութեամբ, վասնզի մեզի տակաւ կը պակսի զոհողութեանց աչկիչը՝ որ մեզմէ կը պահանջուի: Առասպելներ չեն կեանքն ու կենցաղը առաքելիններուն: Բանդադուշանքներ չեն ճգունքը սակաւապետներուն, որոնք ջանացր են հոգիին իրաւունքները փայլեցնել:

Պահքերը, ըստւած է, վճիտ մտքին և սուրբ սրտին պահպաններն են: Մեծ պահքին մենք պարտինք հեռանալ առօրեայ հոգերէն եւ մտածումներէն՝ ինքզինքնիս կարենալ տեսնելու համար: Մեծ պահքը, ինչպէս բոլոր պահեցողութիւնները առհասարակ՝ գիտութեամբ, փորձութեամբ եւ աւաւտածով կարգադրուած չափաւորումներ են մարմնի աւելորդ և փաստաբար ցանկութիւններուն: Այդ սանձումները կը պաշտպանեն հոգիին իրաւունքները և կը զօրացնեն զայն, որովհետեւ ոգի առաւել է քան զկեցակուր:

Մեծ պահքի այս օրերուն, պէտք է մեր մտածումին առարկան ըլլայ մեր բարձրագոյն ճակատագրին հոգը: Մեծ պահքը զժախտաբար դադրած է այլևս ազուհացի շրջան մը ըլլալէ, սակայն անիկա անհրաժեշտաբար պարտի ըլլալ առօրեային մէջ մեզմէ խուսափած մեր բարձրագոյն էութեան, մեր ապագայ կեանքին հայեցողութեան շրջանը: Ժամանակամիջոցը՝ ուր մենք կը վերադառնենք մեր միւս մասը ևս, ամբողջացնելու համար կեանքը: Մեծ պահքը այս մտածումէ վերապրումին շրջանն է, սարուան այն անկիւնագարձը՝ ուր մեր մէջ պէտք է հաշտուի հոգեկանն ու մարմնականը, շինելու համար կատարեալ մարդը:

Ե. Վ. Տ.

ԽՕՍԲԵՐ ԵՐՁԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ձէ ծնած երբեք մարդ մը երկրի վրայ որ փնտռած չըլլայ երջանկութիւնը. բոլոր մարդիկ անխտրբ, ըլլան անոնք հարուստ կամ աղքատ, տղէտ կամ գիտուն, քաղաքակրթուած կամ բարբարոս կը ձգտին երջանկութեան: Երջանկութեան տեսչը հասարակաց է:

Մարդիկ կարենան թերեւս նուիրական կամ տխուր պատեհութեամբ մը կրածարիւ պարել, բայց կարելի չէ պարիլ, առանց փնտռելու երջանկութիւնը, վասնզի մարդք ֆիզիքայապէս և հոգեպէս շինուած է երջանիկ ըլլալու համար: Ինչպէս թիթեռը լոյսին կը վազէ, վասնզի անոր կարօտը ունի, շատ անգամ անոր բոցին մէջ այրելով ինքզինքը, այնպէս ալ մարդը երջանկութեան կ'երթայ՝ անոր մէջ ամոքելու իր հոգեկան ու ֆիզիքական տենչերուն ծարաւը:

Թէև երջանիկ ըլլալու տեսչը հասարակաց է, սակայն անոր գահացում տալու կերպերը կը տարբերին անհատէ անհատ, համաձայն իրենց միջավայրին, զատարարականութեան և դիրքին, անհ հոս է որ կը գժուարանայ երջանկութեան սահման մը տալու պարագան, և հոս է որ կը սկսի ողբերգութիւնը:

Եթէ մեզմէ իւրաքանչիւրին, օրինակ հարցուի այժմ թէ ի՞նչ է երջանկութիւնը, և որոնք են անոր հասնելու միջոցները, վստահ եմ թէ իւրաքանչիւրս իր չուանցածին մէջ պիտի փնտռէ զայն. աղքատը գրբամին, հարուստը՝ փառքին, երիտասարդը՝ հաճոյքին և ծերը երիտասարդութեան մէջ, առանց անբարոյաւնտրու թէ շատ անգամ յիշեալ բոլոր պայմաններովն իսկ չի գնուիր երջանկութիւնը:

Ըսելէ առաջ սակայն թէ ի՞նչ է իրական նկարագիրը երջանկութեան, անհրաժեշտ է հակիրճ կերպով ներկայացնել նախ իր պատմութիւնը, այսինքն քան թէ անցնող սեխուճոյնքը ինչպէ՞ս ըմբռնած են զայն, և ի՞նչ միջոցներ կիրարկած են անոր սիրանալու համար:

Նախամարդէն սկսեալ, մինչև արդի քաղաքակիրթ մարդը, ինչպէս ըսինք՝ որոնած են երջանկութիւնը. մարդը երբեք

չէ գոհացած իր ունեցածովը միայն Կ և փնտռած է իր ներքին պահանջները գոհացնող աւելին: Այս սոսակէտով երջանկութեան պատմութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մարդեակը մարդկային քաղաքակրթութեան պատմութեան, եւ այն օր երբ մարդկութիւնը երջանկութեան հասնի, այսինքն վիճակի մը, որուն մէջ կարելի ըլլայ գոհացնել մարդուն բոլոր ձգտումներն ու իր ձերքը, մարդը պիտի գաղտնի յառաջ-դիմելէ, սակայն անհար է երեւակայել այդ կարգի վիճակ մը մարդուն համար՝ գոնէ այս աշխարհի մէջ:

Եթէ նայինք մարդկութեան պատմութեան, պիտի տեսնենք որ եղած են ժամանակներ, երբ մարդիկ երջանկութիւնը փրկուած են հարստութեան և վայելքի մէջ. բայց շուտով համոզուած են թէ ասոնք ոչ միայն չեն գոհացներ երջանկութեան տե՛նչը մարդուն, այլ աւելի կը զրգոհեն զայն, ընելու համար ենթակայ յուսահատ և դժբախտ, վասնզի մարդը վերջապէս կենդանի մը չէ լուի, որ միայն նիւթականով բաւարարուի, այլ անհատականութիւն մը՝ որ հոգի և բանականութիւն ունի, և անհար է անտեսել յիշեալ պահանջները:

Հարստութիւնը անշուշտ արհամարհելի ազդակ մը չէ երջանկութեան, բայց միայն հարստութիւնով ամէն բան ձեռք չի բերուիր, հոգեկան ու մտաւոր պահանջներ կան զիտակից մարդուն համար կեանքի մէջ, որոնք զբամով չեն զնուիր, ձեզի ծանօթ է թագաւորին և շապիկ չունեցող ածխազորին առակը, որով կը ցուցուի թէ շատ անգամ երջանկութիւնը պալատներու գոռներէն չէ որ ներս կը մտնէ, այլ խրճիթներու, և թէ ան կրնայ ապրիլ նոյնիսկ շապիկէ գուրկ կուրծքի մը ներքեւ, ինչպէս կը պատմէ Թաւանդութիւնը: Ես կը ճանչնամ մեծահարուստ մը որ ինքզինքը աշխարհի ամենագոթաբախտ մարդը կը նկատեր, վասնզի զրկուած էր զաւակ մը ունենալու շնորհէն. յաճախ ինք և իր տիկինը անհուն կարօտով և տխրութեամբ կը բացակայէին, ամբողջ հարստութիւննիր կուտայինք եթէ Աստուած մեզի զաւակ մը պարգեւէր, և մարդ պէտք է ծնողք ըլլայ, զգալու համար այն կսկիծը, զոր կը զգան զաւակի մը կարօտով ծերացող հայրերն ու մայրերը:

Եղած են ժամանակներ, երբ մարդիկ զայն փնտռած են փառքի և մեծութեան մէջ, բայց ի վերջոյ հասկցած են թէ արիւնով և դաւերով շահուած կեանքով իրենակ մը ուրիշ բան չէ, և բայց եթէ խճիթ խայթերով լեցուն տառապանք մը, վասն զի փառասիրութիւնը ոճիրներու և դաւերու պողոտաներէն կ'ընթանայ յաճախ, և իր ներքին բնոյթով անարգ սաստիկութեան մը կը յանդի, և ետսիրութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ թոյնը երջանկութեան: Պատմութենէն զիտեսնք Սողոմոնի, Մեծն Աղեքսանդրի և մեր Արտաշէս աշխարհակալի անունները, որոնք փառքի և մեծութեան զէնթիին հասած, զգացած են ունայնութիւնը փառքին, վասնզի հակացած է այդ բոլորին՝ իրենց հոգին մեղի մնացած է միշտ, հրգեհուած անտառի մը պէս, եւ դժգոհ անօթի գազանի մը նման, և իրենք միշակ ու անմխիթար գերեզման են տարած իրենց անհուն տառապանքը:

Գտնուեցան նաև մարդիկ, որոնք հակառակ ծայրայեղութեան երթալով, երջանկութիւնը փնտռեցին բոլոր վայելքներէ և փառքերէ հրաժարելուն մէջ, շրջելով այսպէս երջանկութեան ըմբռնումին մետալը, յուսալով թէ այդ կերպով պիտի կրնան խուսափիլ հոգիի ու մարմնի խռովքներէն, և հասնիլ խաղաղ ու երջանիկ վիճակի մը. սակայն հակառակ ծայրայեղութեան այս կերպն ալ չկրցաւ գոհացնել երջանկութեան իր ձերք մարդուն մէջ:

Իսկ քրիստոնէութեան շրջանին հոգեկան արժէքներու սխալ գնահատումով, մարդիկ ուզեցին տիրանալ անոր զրկելով մարմինը շատ անգամ իր ամենէն օրինաւոր պահանջներէն, իրր թէ ի շահ հոգիին, ծնունդ տալով ճշմարտութեան. և սակայն չափազանցութեան տարուած կրօնական այդ վիճակն ալ չկրցաւ երջանկութեան առաջնորդել մարդը, վասնզի անհար է այս աշխարհի մէջ, իրարմէ զատել հոգեկանն ու մարմնականը, և գոհացնել մին, ի հեճուկս միւսին:

Եւ վերջապէս լրացնելու համար թիւը կիրարկուած մեթոտներուն, և յայտնուած գաղափարներուն, յիշենք նաև թէ փիլիսոփաները որոնած են զայն առաքինութեան մէջ, կրօնները հոգիի սրբութեան, և բանաստեղծները սիրոյ և յոյսի խոսք

տուժին մէջ, և սակայն հակառակ այս բու-
 յութիւն, կարելի է եղած տակաւին երջա-
 նիկներու բաւական թիւ մը առաջ բերել
 այս աշխարհի վրայ: Յիշեալ իրողութիւն-
 ներու և կերպերու մէջ մարդկային էու-
 թեան մէկ երեսը միայն գոհացնող երջան-
 կութեան նշոյլներ գտնուելով հանդերձ,
 պէտք է խոստովանիլ թէ աննոցմէ իւրա-
 քանչիւրը ըստ ինքեան թերի է մարդկային
 կեանքէ երջանկութեան առաջնորդներն տե-
 սակէտէն: Սոյ գոլորը թէ առանձինն և թէ
 ամբողջ միասին չեն կրնար բանալ մարդ-
 կութեան հողիին երջանկութեան դուռը:

Ի՞նչ է ուրեմն երջանկութիւնը, և ինչ-
 պէս կարելի է տիրանալ անոր: Երջանկու-
 թեան փոփոքը տիրազերական է ըսինք,
 սակայն զայն ձեռք բերելու համար կիրա-
 կըւած միջոցները եղած են միշտ պակա-
 սաւոր և սխալ:

Երջանկութիւնը նրթական և արտա-
 քին պարագաներէ անկախ, մարդկային
 բարոյականին հետ կապ ունեցող վիճակ մըն
 է, հոգեին զգացուած երանութիւն մը
 միայն, և այդ երանութիւնը մատչելի է
 ամենուն արեւի լոյսին պէս, որ իր ջեր-
 մութիւնը կը բաշխէ ամենուն հաւասարա-
 պէս: Աշխարհի մեծագոյն դժբախտները
 անոնք են որոնք իրենց երջանկութիւնը կը
 կապեն արտաքին պարագաներու և ազդե-
 ցութիւններու հետ, փոխանակ իրենց ներ-
 սը գիտառելու զայն: Անոնք կը նմանին այն
 մարդերուն՝ որոնք իրենց արտին մէջ գո-
 յութիւն ունեցող ոսկի հանքերուն անտեղ-
 եակ, հեռուներ կ'երթան կապարի հանքեր
 փորելու:

Երջանկութեան ըմբռնումին այս սխալը
 մարդկային սպերջանկութեան ծնուցիչ
 պատճառն է եղած, և երջանկութիւն շի-
 նելու արուեստին տղիտութիւնը ստեղծած
 է ընկերութեան մէջ բարքերու այն անհա-
 ւատ անկումը որ իրեն հաւասարը չունի:

Հազարաւոր տարիներու մարդկային
 փորձառութիւնը և իմաստութիւնը եկած
 է այն եզրակացութեան թէ ճշմարիտ եր-
 ջանկութիւնը կը կայանայ բարոյականի,
 պարտաճանաչութեան և զեղեցկութեան մէջ:
 Միակ երջանկութիւն մը կայ, պար-
 օականութիւնը: Միակ միսիարութիւն մը՝
 ափսոսութիւնը, և վայելք մը՝ գեղեցիկը:
 Երբ գեղեցկութիւն կ'ըսենք չենք հաս-

կնար անշուշտ լուկ կերպընկալ գեղեցկու-
 թիւններ որոնք միայն մեր աչքերուն հա-
 ճոյք կը պատճառեն: Բուն գեղեցկութիւնը
 ան է որ կը շինուի հոգիներու կալուածին
 մէջ, և կ'իշխէ մարդկային յարաբերութեան
 բոլոր գործունէութեան: Գեղեցիկ կեանք
 մը, գեղեցիկ հողի մը, գեղեցիկ և մաքուր
 խղճմտանք մը, գեղեցիկ յղացում մը,
 նուազ գեղեցիկ չեն քան արուեստի ճրա-
 շակերտ մը կամ աստեղազարդ երկինքը:

Դժբախտաբար սակայն բոլոր մարդիկ
 միեւնոյն չափով չեն մշակեր իրենց մէջ
 գեղեցկութեան այս զգայաբանը, որ իրենց
 հողիին պիտի բերէր գերագոյն հաճոյքնե-
 բու վայելքը, և իրենց կեանքին պիտի տար
 ներդաշնակութեան կշռոյթը:

Որքան ազեղ գեղեցկութիւններ կան
 ինկած հոգիներու համար, որոնք ճշմարիտ
 գեղեցկութիւն մը ստեղծելու, գնահատե-
 լու, և ճանչնալու կարողութիւնը կորսըն-
 յուցեր են. ինչպէս որ բորենին գերեզման-
 ներու մէջ, բուն խաւարի մէջ, և խողերը
 ցիխերու մէջ կը փնտռեն զայն: Միջնդեռ
 թիթեռնիկները ծաղիկներու վրայ, և ծա-
 զիկները լոյսին մէջ կը փնտռեն զայն. այն-
 պէս ալ մարդոցմէ ամաք կը կարծեն եր-
 ջանկութիւնը խմիլ ոսկիէն. ուրիշներ տիղ-
 մէն; դահիճներ՝ արիւնէն, և քիչ է թիւը
 անոնց, ինչպէս ըսի, որոնք զայն փնտա-
 են բարոյականի պարտաճանաչութեան և
 զեղեցիկից մէջ: Անոնք որ կ'ըսեն թէ ա-
 ռանց հաճոյքի երջանիկ են՝ կը սխալին,
 վասնզի հաճոյքը ծաղիկն է երջանկութեան
 և ոչ թէ անոր ցօղունն ու արմատը: Անոնք
 որ սիրոյ մէջ կ'երեսակայեն զայն, նորէն
 կը սխալին, վասնզի սէրը յաճախ շահա-
 խնդրական է ու եսապաշտ եթէ չի բրիթի
 գեղեցիկ բարոյականէ մը և մաքուր խղճ-
 մտանքէ մը, որ է ըսել բարոյական պար-
 տականութենէն:

X

